

גליון תשפ"ה • ערש"ק פרשת פנחס

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

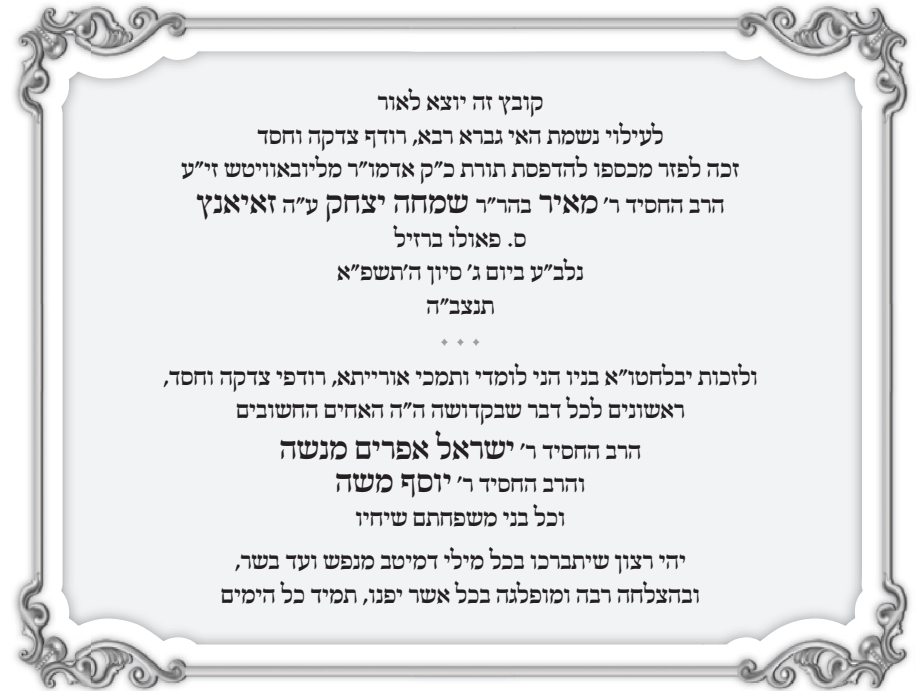
מראית עין – בחטא ובעונש

מקור האשמת הזולת במידת הגאווה

בהא דאין פוסקין צדקה על היתומים

שלילת פשרות בעניני יהדות

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

וכו' אנחנו כולנו הננו חפצים לעבוד עמהם יחדו ולתת יד עזרה לאחינו מבלי אשר יאבדו בשטף זרם השמד אשר התרבה במספר גדול בקרב הצעירים והצעירות אשר אשמתם תלוי בנו.

כבד לצייר ההתרגשות הכללית אשר פעלה דברי הנואם, ואחריו דברו [הנואמים הבאים:]:
 הבארוך גינזבורג, שליאז', מאזע. והאחרון מארק[ו]יס הראה פלאי פלאות בדיבור הצח אשר הרבנים בגודל החומרות שלהם דוחים המה חלק גדול מאחינו בני"י, ובכך דורש הוא הנחות שונות וכו'.

”המביא תמורת מים – חומר בעירה או נפט לכבות את השריפה”...

הוד כ”ק אאמו”ר הרה”ק [הרש”ב] כו' זי”ע חכה עד אשר כלו הנואמים את דבריהם ואז יצא בבאור קצר בדברים כאלה:

העובר ברחוב עיר ורואה כי אש נפל באחת פנות העיר וצועק לעזרה בודאי כי ראוי לתודה עבור מילוי חובתו הישרה כחובת כל הישר באדם אבל אי אפשר לקוראו בשם עסקן ציבורי, והמביא מים עכורים לכבות את השריפה גם את זה יקחו באותה שעה, כי אין הזמן גרמא לבחון בין עכורים לצלולים. אבל המביא תמורת מים – חומר בעירה או נפט לכבות את השריפה לא אדע באיזה שם יקראוהו...

- לא אכחד אשר הדברים האלה הציתו והרעידו את לב השמאלים עד כי קשה לצייר המחזה הכללית. לבנינותם ואדמימותם שהחליפו לפי שעה פני השומעים מימין ומשמאל, אבל הדברים נאמרו ברכות כזו, ובשברון לב ונפש הנואם עד אשר פעלו רושם בלתי אפשר להכתב, השמאל דוחה והימין מקרבת התארגו ברקמת אדרת תפארת, אשר כולם כאחד ראו טוהר זוהר לב קדש על משבר אחב”י שי' הרוחני -

(אם אעתיק כל הנאום כולו יארכו הדברים ואכתוב רק בהנוגע לעניינינו)

הרבנים צריכים לעמוד על הבסיס שהם עומדים. והשי”ת יחזקם וכל קהל עדת ישראל יודעים ביד מי גורלם נתון, ורק אל יפריעו אותנו העסקנים הציבורים התאבים לצאת ידי חובתם לדתם ולתורתם רק בנאומים נלהבים. עד כאן לשונו הק'.

(אגרות קודש ח”א עמ' תריא-ב)

פשרה – תנור העשוי מחמאה

דבריו במכתבו “אם לא נבצר את חומת היהדות הפרוצה הקולר יהי תלוי בצוארינו” צדקו במאד, אבל עם זה עלינו לדעת נאמנה כי האומר לבצור את פרצת הדת בפשרות הוא כעושה תנור מחמאה או סותם בדקי בית בפצצה.

(אגרות קודש ח”ו עמ' מו)

פתח דבר

בעזה”ת.

לקראת שבת קודש פרשת פנחס, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשפה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ”ק אדמו”ר מליובאוויטש צוקללה”ה נבג”מ זי”ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע”י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו”ט כפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [וכפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע”פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו”ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויהי”ר שנוכה לקיום היעוד “כי מלאה הארץ דעה את ה'”, ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
 מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש.....
עצרת – ג' פירושים למה לוי?

מדוע לא נאמר "מקרא קודש" על שמיני עצרת? / מהו ההבדל בין איסור עשיית מלאכה בשאר החגים לאיסורו בשמיני עצרת? / ביאור דברי רש"י על "עצרת תהי' לכם" בדין איסור מלאכה וחיוב לינה

(ע"פ לקטי שיחת חלי"ג עמ' 167 ואילך)

פנינים ©
עונש למראית עין על חטא למראית עין (ע"פ לקטי שיחת חלי"ג עמ' 170 ואילך)
אכזריות באצטלא של חסד (ע"פ לקטי שיחת ח"ח עמ' 160 ואילך)

יינה של תודה.....
מה עושים כאשר הוולת לומד תורה שלא לשמה?

מדוע ביוז השבטים את פינחס דווקא בייחוסו ליתרו ולא על עצם ההריגה? / הריגת זמרי - אכזריות או השכנת שלום? / מדוע אסור לגעור במקיים מצווה "שלא לשמה"? / כיצד הגאווה מביאה את האדם להאשים את הוולת בגאווה? - ביאור בטעות השבטים ביחסם לפינחס, ומה שיש ללמוד מכך ביחס שבין אדם לחבירו

(ע"פ לקטי שיחת ח"ח עמ' 160 ואילך)

פנינים ©
דודו ואגדה.....
אחרים שותקים – כדי שיטול הוא את הראוי לו (ע"פ לקטי שיחת ח"ב עמ' 342 ואילך)
כח האין סוף שבהולדה (ע"פ לקטי שיחת ח"ח עמ' 153 ואילך)

חידושי סוגיות.....
כהא דאין פוסקין צדקה על היתומים
 יפלפל בביאורי הפוסקים בהא דצדקה חשיבא מצוה שאין לה קצבה, ועפ"ז יחדש ביאור בטעם הדין שאין פוסקין צדקה על יתומים

(ע"פ לקטי שיחת חלי"ג עמ' 111 ואילך)

תורת חיים.....
מודאנים מהמצב הרוחני?

דרכי החסידות.....
שליטת פשרות בעניני יהדות

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

המדור מודפס לעלוני נשמה האישה החשובה מרת רוחמה חי' פרומא ע"ה בת יבלחמ"א ר' חוב ביסטריצק וליבות משפחה שהיו

לדני היהדות

שיהות ומכתבים בעניני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

המדור מודפס ליבות הרה"ת משה וזנרני לאה שחוו ביטלמאן לחיים מאושרים בכל בניעות וברוחניות

עצרת – ג' פירושים למה לי?

מדוע לא נאמר "מקרא קודש" על שמיני עצרת? / מהו ההבדל בין איסור עשיית מלאכה בשאר החגים לאיסורו בשמיני עצרת? / ביאור דברי רש"י על "עצרת תהי' לכם" ברין איסור מלאכה וחייב לינה

שלילת פשרות בעניני יהדות

עלינו לדעת נאמנה כי האומר לבצור את פרצת הרת בפשרות הוא כעושה תנור מחמאה או סתם בדקי בית בפצצה

בשעת שריפה

ומה שכתב ... וטענתו החזקה מהעבר כי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אמר אשר בשעת שריפה אין בין מים עכורים למים צלולים ושבהכל צריכים להשתמש לכבות את השריפה [נוכחמל, יש לעשות פשרות בשעת צרה, על אף שאלו מים עכורים, אך תכבה השריפה בעם ישראל. המו"ל].

לא אדע באיזה אופן יודע הוא את אשר אמר הוד כ"ק אאמו"ר [הרש"ב] כו' זי"ע, בטח ממכתבי-העת [-העיתונים] שיצאו אז שהדפיסו מה שחפצו, והעלימו מה שלא חפצו ואני הייתי באותו מעמד ואצלי נמצאים הרשימות דברים מאסיפה ההיא [שהתקיימה ברוסיא שנת ה'ת"ר, ומטרתה ועוזע חומות הדת בקרב בני ישראל. המו"ל] בין שארי הרשימות הנמצאים אצלי, אשר תוכנם יקר וחביב במאד ותועלת רב. ואין אני בא לכחש הדברים האלו, רק הנני כותבם כאשר יודעם לאמיתתם.

הנואם טיעמקין הרבה לדבר כי צריכים להכניס בחוג העובדים העסקנים הציבוריים הכללים ולא שהרבנים יחזיקו רק בידם בלבד. ובמילא מובן אשר צריכים להרחיב גם את המבט, שלא להביט בהשקפה מוגבלת רבנית, ואמר בשעת שריפה כזו אשר ח"ו נשמת ישראל נשרפת ורבו המשומדים ר"ל אין רשות להרבנים לסגור הדלת בעד העסקנים הציבוריים ולהגביל עבודתם רק במגבלות התורה והיראה, רבנים פתחו דלתי בית ישראל עבור העסקנים הציבוריים, מבלי התחשב עם זה אם ציונים המה או בעלי השקפה אחרת כו'

בסיום הסדרה, לאחר שמפרט הכתוב את קרבנות המועדים ומסיים בימי חג הסוכות, חותם בהחג של שמיני עצרת: "ביום השמיני עצרת תהי' לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו" (כט, לה).

ומפרש רש"י: "עצרת תהי' לכם - עצורים בעשיית מלאכה. דבר אחר: 'עצרת' - עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה. ומדרשו באגדה: לפי שכ"ל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת אמר להם המקום: 'בבקשה מכם, עשו לי מעודה קטנה כדי שאהנה מכם - פר אחד אי"ל אחד, אי"ל כנגד ישראל'; התעכבו לי מעט עוד'. ולשון חיבה הוא זה, ככנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם: 'קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי עוד יום אחד'.

ולפום ריהטא, מפרש רש"י כאן את תיבת "עצרת" בשלושה אופנים:

א) "עצורים בעשיית מלאכה." ב) "עצרו מלצאת", והיינו שצריך ללון בירושלים. ג) בדרך האגדה: הקב"ה רוצה שבני ישראל יתעכבו עוד יום אחד לאחר שבעת ימי הסוכות, ו"עצרת" הוא מלשון עיכוב - "עכבו עמי עוד יום אחד".

יש להתבונן בטעם שהוצרך רש"י לשלושה פירושים, ולא די לו באחד מהם; ובפרט יש לדקדק, שלאחר שפירש שני פירושים בדרך הפשט, למה הוצרך להוסיף "מדרשו באגדה".

ב. והנה, לשון זו של "עצרת" לגבי היום השמיני, כתובה כבר בפרשת אמור (כג, לו): "שבעת ימים תקריבו אשה לה', ביום השמיני מקרא קודש יהי' לכם והקרבתם אשה לה', עצרת היא, כל מלאכת עבודה לא תעשו".

ושם לא האריך רש"י כמו כאן, אלא הביא (בקיצור) רק את הפירוש השלישי שהביא כאן, ולא הזכיר כלל שהוא "מדרש אגדה" וכיוצא בזה, אלא הביאו בתורת "פשוטו של מקרא" ממש; וזה לשונו שם:

"עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון

מודאגים מהמצב הרוחני?

מעט אור דוחה הרבה חושך!

במענה על מכתבו בו כותב אשר מרגיש ירידה במצבו הרוחני וכו', וכמובן אשר לכל לראש בכגון דא צריך להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה. ובפרט בלימוד פנימיות התורה הנותנת חיות ואור בכל ענינים דקדושה של אדם. ואפי' מעט אור דוחה הרבה חושך.

כן יש להזהר מלהגזים ח"ו באופן הירידה, כמובן ג"כ מד"ה מזמור שיר ליום השבת לכ"ק אדמו"ר האמצעי אשר יצא לאור זה עתה [נדפס בספר מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' תקלט]. ואחר כך ילמוד בשימת לב הראוי בספר תניא קדישא פרק כ"ו-כ"ט.

ומה טוב אשר יתודע עם המשפיעים דא"ח בשיבת תומכי תמימים ויסיח לפניהם דאגתו, ויקוים בו מארז"ל עה"פ דאגה בלב איש ישיחנה וכו'.

בברכה ללימוד התורה בחיות ולהוסיף בחסידות בהדרכותי ומנהגי' ולבשורות טובות.

(אנחה קודש הכ"א ע' שבו)

דאגה על התרחשויות לא רצויות

במענה למכתבו בו כותב דאגתו על מה שמתרחש לפעמים ענינים בלתי רצוים, ומעוצב הוא מזה וכו'.

והנה כבר מלתו אמורה ומבוארת בספר תניא קדישא ובכ"מ בתורת החסידות, אשר מרה שחורה אפילו גם עצבות הרי זה מפיתוי יצר הרע ואחד מתכסיסי מלחמתו

למנוע את האדם מלעבוד השי"ת, ואף שברור שצריכים להיות במרירות מענין בלתי רצוי, מבואר שם (עיי' במפתח ענינים מקומות המצוינים - בתניא) החילוק שבין מרירות לעצבות, ואיך שאפילו למרירות זמנים קבועים לזה.

אלא שמוכן וגם פשוט שעליו להתחרט בחרטה על העבר ולהחליט בתוקף הדרוש בקבלה טובה על להבא, לבחור בחיים טוב תורתנו תורת חיים עלי' נאמר לקח טוב נתתי לכם, וכשאדם מקדש עצמו (אפילו) מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, ויקבע שיעורי לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובהוספה בהלימוד בימי הש"ק ויום טוב.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין, ושמירת התקנה דשלת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, ומוכן שכל זה צ"ל בלי נדר, וכן אשר יבדקו את המזוזות בדירתו שתהיינה כולן כשרות כדין.

המצפה לבשו"ט בכל האמור,

(אנחה קודש ח"ה ע"ב שעב)

לקראת שבת

ה

שהגיע זמן ליפטר אמר 'בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עליי פרידתכם'.

והטעם לזה ששם פירש רש"י בקיצור ובפשיטות, ואילו כאן האריך והביא כמה פירושים - יש לומר:

לשון הכתוב בפרשת אמור הוא "עצרת היא", והיינו שהלשון "עצרת" מתייחס לעצם היום, ואינו בתורת ציווי לבני ישראל; ולכן מביא רש"י פירוש אחד שם המתיישב היטב בלשון זו, שיום זה נקרא "עצרת" משום שתוכנו של יום זה הוא שהקב"ה כביכול "עוצר" ומעכב את בני ישראל אצלו.

אמנם בפרשתנו נאמר "עצרת תהי' לכם", והיינו שהוא בתורת ציווי לבני ישראל שהם צריכים לעשות יום זה ל"עצרת"; ולכן מפרש רש"י לכל לראש שהכוונה היא לציווי על בני ישראל, שהם צריכים "לעצור" ביום זה.

אמנם מעתה יש להקשות לאידך גיסא - לאחר שפירש הכתוב כאן לפי פשוטו ובתורת ציווי לישראל "לעצור", למה הוצרך להוסיף עוד פירוש בדרך ה"אגדה"?

ונראה לומר, שבאמת אין ה"אגדה" שמביא רש"י פירוש נפרד בפני עצמו (פירוש שלישי), אלא זהו נתינת טעם ותוספת ביאור לשני הפירושים שמביא בדרך הפשט, וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

לכאורה דברי רש"י בפירוש הראשון - "עצורים בעשיית מלאכה" - אינם מובנים, שהרי דין זה של איסור מלאכה שווה הוא בכל הימים-טובים; וכקושיית המפרשים (ראה משכיל לדוד ורע"ב על רש"י): "מאי שנא רגל זה דאיקרי עצרת טפי משאר רגלים, הא כולהו נמי עצורים בעשיית מלאכה"?

אלא:

המיוחד שביום זה אינו רק בזה שנאמר בו לשון "עצרת", אלא בזה ש"א נאמר בו הלשון "מקרא קודש" - שבכל המועדים נאמר בפרשתנו לשון "מקרא קודש": ביו"ט הראשון והאחרון של פסח, ביום הבכורים, בר"ה וביהכ"פ, וביו"ט ראשון של חג הסוכות, ורק ביום השמיני "א נאמר "מקרא קודש".

ומזה מובן, שהחג ד"ביום השמיני" שונה מכל שאר החגים, שאינו בגדר "מקרא קודש" אלא יש בו דין מיוחד ד"עצרת תהי' לכם".

ועל זה מפרש רש"י, שדין עצרת הוא באיסור עשיית מלאכה (וכהמשך הכתוב: "כל מלאכת עבודה לא תעשו"), וכוונתו בזה, שדין איסור עשיית מלאכה בשמיני עצרת שונה הוא מהאיסור בחגים אחרים:

בשאר החגים איסור המלאכה הוא תוצאה של קדושת היום, "מקרא קודש", ואילו ביום השמיני יש ציווי מיוחד "עצרת תהי' לכם", שזה שאין עושים בו מלאכה הוא מחמת דין וחייב בפני עצמו להיות "עצורים", והיינו גדר של העדר ושלילה, ולא מצד "מקרא קודש".

אמנם הא גופא קשיא - מדוע באמת שונה יום זה משאר כל הימים טובים, שאיסור המלאכה

שבו הוא ענין ש"י של "עצרת" (ולא "מקרא קודש" באופן חיובי)?

ועל זה ממשיך רש"י ומביא "ומדרשו באגדה כו" – כדי לתת טעם להמיוחד שביום שמיני עצרת:

מדברי ה"אגדה" מובן, שבעצם ה' היום-טוב של סוכות צריך להיות רק שבעת ימים, אלא שכאשר "באין ללכת" בסיום החג – אז אומר להם המקום שיתעכבו עוד יום אחד. והיינו, שיום זה אינו יום שנתייחד מעיקרו לחג, אלא שהוא בגדר הוספה לחג הסוכות, שהתחדשה רק "כשבאין ללכת".

ולפי זה, שיום השמיני אינו יום טוב מצד עצמו ומעיקרו, הרי מובן שאין קדושת היום הסיבה לאיסור המלאכה, וכמו בשאר החגים שנאמר בהם "מקרא קודש", אלא שהיפך – זה שבני ישראל מקיימים בקשת הקב"ה להתעכב אצלו ולהיות עוצרים עצמם ממלאכה עוד יום אחד, זהו הסיבה והגורם שהיום יתקדש בקדושת יום-טוב.

ד. אמנם פירוש זה יש בו קושי, כי עיקר האיסור של עשיית מלאכה ביום טוב הוא בפרשת המועדות שבפרשת אמור; ואילו בפרשתנו בא הכתוב בעיקר לחדש את פרטי קרבנות המוספין.

ומעתה, אם הכתוב רוצה להגדיר במיוחד את איסור עשיית המלאכה בשמיני עצרת וההבדל העצמי שבינו לשאר החגים, ה' צריך לפרש דבר זה כבר בפרשת אמור, ולמה המתין עד לפרשתנו?

[ואדרבה, בפרשת אמור כן נאמר "מקרא קודש" בשמיני עצרת, וכשאר החגים; ויש ליישב, שהלשון "מקרא קודש" שם אינו בשייכות לאיסור המלאכה, ולא נאמר בסמיכות ל"כל מלאכת עבודה לא תעשו", אלא בשייכות לענין הקרבנות שבחג – כהקדמה ל"והקרבתם אשה לה", היינו שנקרא "מקרא קודש" לענין הקרבנות בלבד (וראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן ריש הל' שבת).

אמנם עדיין אין זה חד וחלק, כי סוף סוף ענין הקרבנות שייך יותר לפרשתנו, ואילו עצם החג ואיסור המלאכה שייך יותר לפרשת אמור – ואיפכא מסתברא!].

ולכן מביא רש"י פירוש נוסף: "עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה" – שלפי פירוש זה מובן שהחידוש ב"עצרת" שייך הוא לענין הקרבנות שבפרשה זו, שבקשר לזה שעולים לרגל ומקריבים קרבנות כו' יש חיוב מיוחד ביום זה להישאר בירושלים – מקום הקרבת הקרבנות – וללון שם.

וגם פירוש זה מקבל תוספת ביאור על ידי ה"אגדה" שמביא רש"י בסיום דבריו – שכיון שכל תוכנו של יום-טוב זה הוא בזה שהקב"ה מבקש "קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד" – לכן ביום זה יש הדגשה יתירה על זה שנמצאים לפני ה' במשך היום כולו, ולא לצאת ללון מחוץ לירושלים.

ויש הרבה להאריך בענין זה של ה"לינה" הנדרשת בשמיני עצרת יותר משאר הימים-טובים, ועוד חזון למועד בעז"ה.

שחוששין שע"ז יכלו (ויפסדו) נכסיהם, דודאי לא נתכוון לומר שהוא משום שבצדקה אין אפשרות לפסוק עליהם דבר שבקצבה באופן שלא יהי' חשש של "נכסיהם כלים", דכנ"ל זה אפשר; רק כוונתו לבאר הא דמצות צדקה הוי בגדר דבר שאין לו קצבה, וע"ז כתב "דהא בכל שעתא קיימי עניים (ואם יתן לכל עני ועני) נמצאו נכסיהם כלים", והיינו שהצורך בצדקה "אין לו קצבה" (אבל לא שמחוייבים ליתן מעות לצדקה בלי קצבה), והטעם שאין פוסקין על היתומים דבר שאין לו קצבה הוא מטעם חינוך, כדלקמן].

וביאור הדברים, בהקדם דמצינו שענין החינוך תלוי בחריפות וידיעת התינוק בכל דבר לפי ענינו (מג"א ושו"ע אדה"ז סי' שמג), שמזה מובן יסוד בחינוך שאין מקום לחנך קטן בדבר שלא יוכל להתקבל בשכלו והבנתו עד כדי תמיהה כו', דבענין כזה מוטב להמנע מחינוך הקטן (כל זמן שאינו חייב בדבר, ורק בגדר חינוך בלבד), וסומכים שחינוכו בקיום התורה ומצוות בכלל, יספיק שבהגיעו לחיוב יקיים גם דבר זה. וכן הוא בענינו, דכיון שהצורך במצוות אלו אין לו קצבה, ורק כדי שלא יאבד את כל ממונו קבעו שיעור לצדקה, מעשר או חומש (ולא יותר), הרי קשה ביותר שיתקבל ענין זה בשכלו של תינוק, דכאשר יש עני נצרך, ואין מעשר או חומש נכסיו מספיקין לו כל מחסורו, אוסרים עליו לבזבו יותר מחומש (וישאר העני בדוחקו, או בפדיון שביום שישאר בשביה!) ולזה אמרו שאין פוסקין עליהם צדקה כדי שלא יהי' ענין של בלבול כו' בכללות חינוכם.

אמנם, בזה עדיין לא תתורץ קושיין דלעיל מאי שנא יתומים משאר בני אדם, דממה נפשך, אי אין ידם משגת (ואיכא חשש שיכלו נכסיהם), גם בני חיובא אין צריכים לתת יותר מחומש (ואדרבה, איסור יש בדבר, עיין כתובות שם ע"א), ואמאי אין פוסקין צדקה על היתומים כפי השיעור דמעשר או חומש. ואי ידם משגת לתת הרבה (באופן שאין חשש שיכלו נכסיהם), אמאי אין פוסקין עליהם. ואת"ל דאיכא היכי תמצי להתחייב בצדקה אף בשהנכסים כלים (כדעת הפוסקים שאם יש עניים עטופים ברעב לפניו שיש לחוש שימותו ברעב חייב לחלק להם כל מה שבידו ולא ישאיר לעצמו רק כדי חייו, עיין שאלת יעב"ץ שם ויפה מראה לירושלמי שם), אמאי אין פוסקין כן על היתומים.

והנראה בזה, דהכל כבר הדגיש לנו הרמב"ם במתק לשונו כאן בהא דכתב "אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן", היינו, שכל עיקר חיובים אלו של האפוטורפוס רק מטעם חינוך אתינן עלה, ועפ"ז מובן דכן הוא לענין צדקה, שהקס"ד לפסוק עליהם צדקה הוא רק מטעם חינוך. ועפ"ז נ"ל, שזהו טעם הדין שכתב תיכף בהמשך לזה "אבל אין פוסקין עליהן צדקה כו' מפני שמצוות אלו אין להן קצבה", די"ל שמצד דרכי החינוך א"א לחייב קטנים בחינוך בדבר שהצורך בו אין לו קצבה.

ואולי יש להעמיס זה גם בלשון רש"י שכתב "צדקה אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים", דיש לומר, שאין כוונת רש"י שזהו הטעם שאין פוסקין צדקה על היתומים, לפי

פנינים
עיונים וביאורים

יש לומר הביאור בזה:

לעיל על הפסוק "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, פירש רש"י: "שהיו השבטים מבזין אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". והיינו, שהשבטים טענו על פנחס, שזה שהרג "נשיא שבט מישראל" אין זה מפני קנאותו לקיים ציווי ה' אלא מפני שהיה בו טבע האכזריות שירש מ"אבי אמו" ש"פיטם עגלים לע"ז" (שפיטום עגלים רק כדי לשחטם הוא מעשה אכזרי ביותר), וטבע אכזריות זו ירש פנחס, ולכן הרג את זמרי.

יתר על כן הדגישו השבטים, שפנחס ניצל טבעו זה, כדי להרוג "נשיא שבט בישראל". ובזה הם ביטאו את הניגוד - לכאורה - בין פנחס לזמרי. שהרי זמרי היה "נשיא שבט" שתפקידו לדאוג לצרכי כל השבט שלו, ועד שמעשהו של זמרי היה לשם הצלת שבטו, כמו שפירש רש"י לעיל (בלק כה, ו) שבעת ש"נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי כו' ואמרו לו אנו נידונין למיתה כו'" אזי "ויקרב את המדינית". ונמצא, שזמרי היה איש חסד ביותר, ואותו הרג פנחס מצד טבע אכזריותו.

ובזה ש"יחסו אחר אהרן" השיב הקב"ה על טענת השבטים שמעשהו זה של פנחס בא מפני היותו "בן אהרן", שהיה "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה" (רש"י חוקת כ, כט). ודווקא מפני שירש פנחס טבע זה, והי' איש חסד, לכן נתעורר לעשות שלום בין ישראל והקב"ה, ו"השיב את חמתי מעל בני ישראל".

ו"במקום שיחס את הצדיק לשבח יחס את הרשע לגנאי", שגם זמרי, אף שמעשהו נראה כמעשה חסד, הנה באמת לא בא אליו מעשה זה אלא מפני היותו מזרע שמעון, שעליו אומרת התורה "כלי חמס מכרותיהם" (ויחי מט, ד). וא"כ דווקא מעשהו היה ביטוי למדת האכזריות. שבמקום למנוע את המגפה שמשותלתלל בעם ישראל מפני חטאיהם, עושה זמרי מעשה למונעם מתשובה, ואין לך אכזריות גדולה מזו.

עונש למראית עין על חטא למראית עין

ובני קרח לא מתו
הם היו בעצה תחלה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם (כ, יא. רש"י)

מצינו אצל בני קרח ענין שלא מצינו דוגמתו בכל התורה כולה, דמתחילה נבלעו ביחד עם קרח ודתן ואבירים ומשפחותיהם, ולאידך, שם גופא "נתבצר להם מקום גבוה (בגיהנם) וישבו שם". ולכאורה תמוה, מהו ענינו של עונש כזה, שהוא דבר והיפוכו, דמחד נבלעו בגיהנם, ולאידך "נתבצר להם מקום גבוה"?

ויש לומר, שבדברי רש"י אלו נתבאר גם הטעם לעונש כזה, דכתב רש"י שבני קרח "בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם כו'". כלומר: החסרון בתשובתם של בני קרח הי' בכך שהיתה רק הרהור בלב, באופן שלא נודעה לאיש. ויתירה מזו: תשובתם היתה "בשעת המחלוקת", היינו, שלפי ראות עינים עדיין המשיכו במחלוקת, וביחד עם זה עלה בלבם הרהור תשובה.

ומכיון שהתנהגו באופן כזה, לכן גם הי' עונשם משונה כנ"ל, כי הרי זה מדה כנגד מדה:

כמו שהנהגתם היתה באופן של דבר והיפוכו, שבפועל ובגלוי לא הי' ניכר שפירשו מהמחלוקת אלא שבסתר מחשבתם והרהורם נבדלו משאר עדת קרח - כך גם עונשם הי' במדה זו, שראו כל ישראל שנענשו בדומה לקרח ועדתו ונבלעו באדמה, אלא ששם באופן מובלע בארץ נבדלו מן השאר, ו"נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם".

אכזריות באצטלא של חסד

ושם איש ישראל המוכה ע' זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני
במקום שיהם את הצדיק לשבח יחס את הרשע לגנאי (כה, יד. רש"י)

במפרשי רש"י (ראה גור ארי', צידה לדרך, ועוד) הקשו: וכי מהו הגנאי לזמרי בזה שהיה "נשיא בית אב לשמעוני", ואיך רואים כאן ש"יחס את הרשע לגנאי"?

עד כמה יתן ולא יותר, אבל אין לה קצבה למטה כמה מחוייב לכל הפחות (עין תוד"ה ומאי כתובות נ:), והדבר מסור בידי האדם להרבות ולמעט כפי חפצו ורצונו, ומהאי טעמא אין פוסקין צדקה על היתומים כי אין בידינו לעמוד על אומד דעת היתומים כמה יהי' בדעתן ליתן אם רב אם מעט. וגם תירוץ זה אינו מתיישב בפשטות ל' הש"ס (והרמב"ם), דמשמע שאין לה קצבה למעלה, וכדברי רש"י "נמצאו נכסיהם כלים".

ולזה נראה לבאר בדרך אחרת ומחודשת הטעם שצדקה אין לה קצבה ע"פ דברי הרמב"ם רפ"ז מהל' מתנות עניים "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת", וכמה הלכות לאח"ז "בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המוכח כו'", וכתב בשאלת יעב"ץ שם, דמלשון הרמב"ם מוכן דאיכא תרי גוונא צדקה, צדקה שיש לה קצבה היינו מעשר וחומש, והוא כמי שאין ידו משגת למלאות מחסור העני בשלימותו, ועוד סוג, בעשיר גדול ש"יד הנותן משגת" דחייב "לתת לעני די מחסורו ואין בזה שיעור אחר אלא כדי צרכו".

ועפ"ז י"ל שהן הן דברי הש"ס דצדקה הוי דבר שאין לו קצבה, כיון שבעצם מצד גדר המצוה כשלעצמה אין לחיוב צדקה שיעור, ולכך בעשיר לא נתנו בזה שיעור (ורק שבמי שאין ידו משגת נתנו בזה קצבה, אבל אינו מעצם המצוה). ולפ"ז אתו דברי רש"י כפשוטם, ד"צדקה אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים".

פוסקין עליהם צדקה אפילו בקצבה (עין ב"ח יו"ד שם ובשו"ת שלו סי' כה, שו"ת מהרי"ט ח"א סקכ"ז). ולכאורה זוהי שיטת הרמב"ם שכתב בסתם "אין פוסקין עליהם צדקה", דמשמע בפשטות שלעולם אין פוסקים.

והנה המפרשים נתחבטו בפירוש דברי הש"ס דצדקה הוי דבר שאין לו קצבה, והרי יש לה שיעור וקצבה, מעשר או חומש [כדאיתא בירושלמי ריש פאה דהא דתנן שגמ"ח היא מהדברים "שאין להם שיעור" הוא רק בגמ"ח "בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור"], עיין שאלת יעב"ץ ח"א סי' א-ג, צפע"נ לרמב"ם סוף הל' ערכין. ולכאורה עומק קושייתם היא היא קושייתנו הנ"ל.

והמפרשים הנ"ל תירצו בכמה אופנים, ולכאורה צ"ע במה שתירצו. דבתשובת החכם צבי שהביא היעב"ץ שם תי' דכוונת הש"ס היא דעבדינן ליתומים "כל דבר שזמנו קבוע וחובת הגוף", משא"כ צדקה שהיא דבר "שאין זמנו קבוע ולא חובת הגוף לחד אלא כברכת ה' אשר נתן לו כו' ובידו להרבות כו'", ו"כיון שאפשר להיתומים לקיימה לכי גדלי ולהשלים מה שהי' ראוי לינתן מנכסים בקטנותן כו' עדיף טפי שלא יתנו האפורופסים אלא הם בעצמם לכי גדלי" (ועיי"ש מה שפ"י בכוונת רש"י "נמצאו נכסיהם כלים"). אבל קשה לפרש כן בלשון הרמב"ם שלא הזכיר דבר וחצי דבר מתנאי ד"זמנו קבוע וחובת הגוף", וכתב בסתם שהטעם שאין פוסקין עליהן צדקה הוא אך "מפני שמצות אלו [צדקה ופדיון שבויים] אין להן קצבה".

ובתשובת מהר"ם מגלוגא שהביא היעב"ץ תי' דצדקה יש לה שיעור למעלה

יגה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

הדבור מודפס
לעילוי נשמת
דריחת ה' יתורת לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נוני
מבור ב"ק אויטור ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן התש"פ
תנצ"ב

לגדושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

בהא דאין פוסקין צדקה על היתומים

יפלפל בביאורי הפוסקים בהא דצדקה חשיבא מצוה שאין לה קצבה, ועפ"י יחדש ביאור בטעם הדין שאין פוסקין צדקה על יתומים

דהטעם פשוט שאין חוששין לזה, מחמת שחיוב צדקה תלוי בהישג יד הנותן, כמ"ש הרמב"ם בהל' מתנות עניים פ"ז ה"ה דאם "אין יד הנותן משגת, נותן לו [לענין] כפי השגת ידו, וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המוכחר, ואחד מעשרה בנכסיו בינוני כו", וא"כ ה"ה ליתומים, ואמאי אין פוסקין עליהם צדקה כפי השגת ידם, מעשר או חומש מנכסיהם.

וגם למה שפסק הרמ"א ביו"ד סי' רמח ד"דוקא צדקה שאין לה קצבה [אין פוסקין] . . אבל . . צדקה שיש לה קצבה כגון שהיו להם עניים קרובים והי' להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה כו' נותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם", עדיין קשה מ"ט אין פוסקין תמיד צדקה על היתומים עד מעשר או חומש מנכסיהם (ועיין בש"ך שם סק"ח). ובודאי יוקשה לדעת הפוסקים דכיון שצדקה היא דבר שאין לו קצבה אין

כתב הרמב"ם בהל' נחלות פי"א ה"י "האפוטרופין עושים לקטנים לולב וסוכה וציצית ושופר ספר תורה ותפילין ומזוזות ומגילה, כללו של דבר כל מצות עשה שיש לה קצבה בין שהיא מדברי תורה בין שהיא מדברי סופרים עושין להם אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצות אלא כדי לחנכן, אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצות אלו אין להן קצבה". ומקורו בגיטין נב. "ועושין להן לולב כו' ואין פוסקין עליהם צדקה ואין פודין עליהן את השבויין ולא כל דבר שאין לו קצבה". ובפרש"י שם: "צדקה, אין לה קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים".

והנה יש לעיין בגופא דדינא, מאי שנא יתומים משאר בני אדם, הא האי דחיישינן ד"בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים" שייכא בנכסים של כל אדם, ועכצ"ל

מה עושים כאשר הזולת לומד תורה שלא לשמה?

מדוע ביו השבטים את פינחס הווקא בייחוסו ליתרו ולא על עצם ההריגה? / הריגת זמרי – אכזריות או השכנת שלום? / מדוע אסור לגעור במקיים מצווה "שלא לשמה"? / כיצד הגאווה מביאה את האדם להאשים את הזולת בגאווה? – ביאור בטעות השבטים ביחסם לפינחס, ומה שיש ללמוד מכך ביחס שבין אדם לחבירו

לאחר שקם פינחס והרג את זמרי בן סלוא וכזבי בת צור, ובכך עצר את המגיפה מעל בני ישראל, מסופר בדברי רז"ל ש"היו השבטים מבזים אותו", והיו מזכירים את ייחוסו של פינחס – שהייתה אמו ממשפחת יתרו "שפיטם עגלים לעבודה זרה".

ועל כך מכריז השי"ת בריש פרשתנו "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" – שייחוסו האמיתי של פינחס הוא אחר אבי אביו, אהרן הכהן (פרש"י שם).

ויש לתמוה, מניין בא בזיון זה שהיו השבטים מבזים את פינחס:

אם היו סבורים שמעשהו בהריגת זמרי הי' נכון, הרי אין שום מקום לבזותו, ואדרבא הוא ראוי לשבח;

ואם לדעתם הי' אסור לו להרגו, משום שלא ידעו את ההלכה ש"קנאין פוגעין בו", הרי לא הי' להם לבזותו על יחוסו לאבי אמו, אלא לפסול את פינחס עצמו מחמת חטא רציחה שלא כדין.

ויש לבאר את תוכן טענתם של השבטים על פינחס, אשר מטעותם יש ללמוד הוראות נחוצות ויסודיות ביחס הראוי בין אדם לחבירו, וכפי אשר יתבאר.

אחרים שותקים – כדי שיטול הוא את הראוי לו

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי (כה, יא)

כאשר אירע מעשה זמרי היו נוכחים שם משה ואלעזר והזקנים, ופנחס הי' הצעיר שבחבורה (במדב"ר פ"כ, כה. ועוד), ומ"מ דווקא פנחס אמר את הדין ש"קנאים פוגעים בו". ואמרו לו: "קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא" (סנהדרין פב, א).

ואיתא במדרש (במדב"ר פ"כ, כד) שהטעם שענין זה נעשה ע"י פנחס דוקא ולא ע"י משה הוא כדי שיבא פנחס ויטול את הכהונה.

ומזה יש ללמוד הוראה בעבודת השי"ת:

כאשר ישנם ענינים כאלה שהגדולים שבדור שותקים ואינם אומרים דבר, הנה לא כל פעם מורה הדבר שלא צריכים לעשות מאומה ולהתחמק מזה.

אלא יש לדעת, שאם יכול לעשות משהו בדבר, עליו לעשותו, ומה שגדולים ממנו אינם אומרים מאומה, אולי הסיבה לכך היא רק "כדי שיטול את הראוי לו", היינו, שמלמעלה רוצים שהוא דווקא יתעסק בדבר זה. ולכן אין אחרים מתעסקים בזה, מפני שזהו ענין שהוא דווקא צריך לפעול בו.

ובמילא, כאשר בא ענין לידו שאין מישהו מתעסק בה, אין לעשות חשבונות, אלא יש לעסוק בו במסירות נפש ומלמעלה יתנו לו את כל הכחות הדרושים שיוכל להצליח בדבר.

כח האין סוף שבהולדה

והיתה לו ולירעו אחריו ברית כהונת עולם תחת

אשר קנא לאלקיו

(כה, יג)

מלשון הכתוב משמע שבחטא זמרי הי' "פגיעה" בהקב"ה עצמו, ולכן פנחס "קנא

לאלקיו", שקנא לכבוד הקב"ה שפגע בו זמרי ע"י חטא זה. וכן מציינו שנאמר על פנחס "בקנאו את קנאתי" (כה, יא) ופירש רש"י "בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף שהי' לי לקצוף". וצריך להבין מה נשתנה חטא זה מכל העבירות שרק בו מציינו שעל ידו יש "פגיעה" בהקב"ה עצמו כביכול?

ויש לומר בזה:

בשאר העבירות כולן, הנה גם אחרי החטא אמרו חז"ל "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד, רע"א). ואפילו כאשר מוליד ממזר ר"ל, הרי הילד "בכלל ישראל נחשב אע"פ שהוא ממזר" (רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ז). משא"כ בחטא זמרי "יש בו הפסד" שאין בכל החטאים, כי "הבן מן הכותית אינו בנו", ויוצא מכלל ישראל (ראה בזה רמב"ם שם).

יתירה מזו: מבואר בספרי חסידות שכח ההולדה אינו דבר טבעי, שהרי בכח זה יש משהו בלתי מוגבל, שאפשר להוליד עד אין סוף, ועל כן בכח זה רואים בגלוי בעולם את כחו של הקב"ה עצמו שאין לו גבול ותכלית (ראה לקוטי תורה שה"ש לט, ד ואילך. ובכ"מ).

ונמצא, שבחטא זה מורידים את כח ההולדה שהוא כחו הבלתי מוגבל של הקב"ה ומשתמשים בו על ההיפך ר"ל - להוליד בן נכרי ולהוציא כח זה מכלל ישראל, וכלשון הכתוב בנוגע לענין זה "כי יסיר את בנך מאחרי" (ואתחנן ז, ד) שמסיר אותו מלהיות אחרי ה'.

וזהו "אשר קנא לאלקיו", שבחטא זה יש פגיעה ב"אלקיו" - הוא כחו הבלתי מוגבל של הקב"ה שנמצא בכח ההולדה, שבחטא זה "פוגעים" בו באופן הכי חמור, כי משתמשים בו למשהו שהוא היפך מאלקות.

הריגת זמרי באה מטבע "אוהב שלום ורודף שלום"

כאשר הביא זמרי את המדינית לפני משה ועדת בני ישראל וטען טענותיו, עמדו כולם ולא עשו מאומה, והיחידי שקם וקיים את ההלכה ש"קנאין פוגעין בו" הי' פינחס. והנה, בין כל עדת ישראל היו בוודאי עוד שידעו מהלכה זו, ומכל מקום לא קם איש מהם לעשות את הדרוש, מלבד פינחס.

ומכיוון שכן, הרי אף שידעו השבטים שכדין עשה פינחס, והי' זמרי ראוי שקנאים יפגעו בו, מכל מקום ראו לנכון לבזותו, בכדי להגן על כבודם של משה וכל ישראל שלא קיימו את הלכה זו.

וטענתם הייתה, שמה שדווקא פינחס נתעורר להרוג את זמרי, ולא משה רבנו וכל ישראל, הרי זה משום טבע האכזריות שבו, הטבוע בו בירושה מיתרו, וטבע האכזריות סייע לו בהריגת זמרי.

ולכן, לא ביזוהו על מה שיתרו "לא הניח עבודה זרה שלא עבדה" (רש"י יתרו יח, יא), אלא במה ש"פיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה", שבזה הוכיחו את טבע האכזריות של יתרו, כי פיטום עגלים בכדי לשחטם לאחר מכן הוא מעשה אכזרי. וזאת הייתה טענת השבטים, שפינחס נכדו ירש ממנו את טבע האכזריות, וממילא, אף שהריגת זמרי מתאימה להלכה, הרי מעשה זה נבע אצלו גם מטבע האכזריות הבא בירושה, ולא רק מרצון לקיים את דבר ה'.

ומכיוון שטענו כן ישראל, "בא הקב"ה ויחסו אחר אהרן", להודיע לכול שאדרבא, טבעו של פינחס הוא טבע של השכנת שלום בין איש לרעהו, הבא לו בירושה מאביו אביו אהרן הכהן, שהי' "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה" (רש"י חוקת כ, כט).

יתר על כן, טבע השכנת שלום גופא, הוא הביאו להריגת זמרי, כי בזה השכין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, כפי שאכן הודיע הקב"ה: "השיב את חמתי מעל בני ישראל", שבטל כעס הקב"ה על ישראל, והושכן שלום ביניהם נוראה במקור הרברים שבזה מתיישבים עוד דיוקים רבים בדברי רש"י.

"לשמה" בתוך ה"שלא לשמה"

מטענת בני ישראל ומענה הקב"ה, יש ללמוד הוראה יסודית ונחוצה:

לעתים רואה האדם את רעהו שלומד תורה בהתלהבות, או מהדר באופן מיוחד בקיום מצווה, אך הרואה אינו מתפעל ומכבד את העושה, מכיוון שלפי הבנתו אין מעשה זה נובע מקדושה, אלא בכדי להתייהר ולהתגדל על ידו וכיוצא בזה. ובראותו זאת, הרי הוא שולל את מעשהו של הזולת, ומתייחס אליו כזולל וכביטול.

אבל דרך זו שגוי' היא, ומכמה טעמים:

א. גם לו יצויר שאכן ראייתו נכונה היא, והזולת עושה את מעשהו לתועלת עצמו, הרי כבר הורו רז"ל (פסחים נ, ב) "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות – אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". וממילא נכון הדבר שימשיך הזולת לעסוק בתורה ומצוותי, אף אם לתועלתו האישית, שהרי מכך יגיע לאחר זמן לעבודה לשמה.

יתר על כן: כאשר מקיים אדם מצווה שלא לשמה, הנה בפנימיות נפשו רוצה הוא לקיים מצוות השי"ת לשמה, אלא שרצון זה הוא בפנימיות ובהעלם. ועל כך רמזו בלשונם "מתוך שלא לשמה בא לשמה": "מתוך שלא לשמה" – ה"תוך" והפנימיות של המצווה שלא לשמה, שהיא הכוונה לשמה, הנה סוף רצון זה להתגלות, עד ש"בא לשמה" שמקיים מצווה לשמה בגלוי (וראה לקוטי שיחות ח"כ עמ' 51, על יסוד פסק הרמב"ם הל' גרושין סוף פ"ב). וממילא אין לזלזל במקיים מצווה שלא לשמה, שהרי בפנימיות, נעשה קיום המצווה לשמה.

ב. הלא חז"ל מורים לאותו אדם ללמוד תורה ולקיים מצוות, גם כאשר העבודה נעשית "שלא לשמה". ואם יזלזל בלימוד הזולת ובקיום המצוות שלו, הרי אין מובטח לו שהזולת ישפר את מעשיו ויקיים את התורה ומצוותי לשמה, וייתכן שזלזולו יגרום לזולת לחדול לגמרי מקיום עניינים אלו, בהיפך מציווי חז"ל.

ועל כן, ההנהגה הנכונה היא לעוררו רק על נחיצות קיום המצוות לשמה, ובזה לזרוז את התגשמות "מתוך שלא לשמה בא לשמה".

ג. והעולה על כולנה: מוכח ממעשה פינחס והשבטים, שאין האדם יכול לשפוט כוונותיו של חברו. השבטים היו מבזים את פינחס לפי שחשבו שמעשהו נבע ממידת האכזריות שבו, והשי"ת בא וגילה שטעות גמורה היא, ורק מידת השכנת שלום היא שהביאתו לנהוג כן.

ומזה ילמד האדם שרק השי"ת יראה ללבב, והוא היודע את המתרחש בליבו של מקיים המצווה או הלומד תורה, אם עושה זאת לשמה או לתועלת עצמו, והאדם אינו יכול כלל לדעת את כוונותיו של מקיים המצווה.

עצלן וגאוותן מאשים את הזולת בגאוה

כאשר חושב האדם שזולתו לומד תורה בחיות בכדי להתייגר וכדומה, הנה נדמה לו אשר הוא עצמו אחזז במידת ההתבטלות והענווה, ואשר על כן אין הוא מסוגל לסבול את החיות בלימודו של הזולת, הנובעת לדעתו מגאוה ומידות רעות.

וממעשה פינחס יש ללמוד, אשר פעמים שהדבר הוא להיפך, שהלא השבטים נהגו שלא כדוין, ופינחס עשה כראוי מצד מידות טובות שבו.

וכמו כן באותו המבטל זולתו, הנה הוא חושב שלימוד זולתו בא מגאוה, ובאמת הוא עצמו הבעל גאוה. ולכן, כאשר רואה את זולתו לומד בחיות מיוחדת, אינו מסוגל לסבול שלרעהו ישנה מעלה עליו, ועל כן הוא מוצא כל מיני טעדיקי בכדי להוכיח לעצמו אשר

זולתו אינו נעלה הימנו, מכיוון שלימודו בא ממידות רעות.

המבטל חושב בדעתו שהוא העניו האמיתי שאינו מסוגל לסבול ריח גאוה, והאמת היא אשר דווקא מחמת גאוותו אינו יכול להכיל בדעתו את מעלת זולתו.

אילו הי' מעמדו ומצבו כדבעי, הרי קנאתו זו הייתה מביאתו להרבות חכמה לעצמו, וכמאמר "קנאת סופרים תרבה חכמה" (ב"א כא, א), אלא שמכתו כפולה: מחד הוא בעל גאוה ולכן אינו יכול לסבול מעלת זולתו, ונוסף על כן הוא עצל, ואינו מתאמץ להשיג גם כן את מעלתו ולהרבות חכמה. ועל כן בא הוא בהמצאה המניחה את דעתו, שגאוותו של הזולת היא המביאתו ללימוד מיוחד זה.

אבן הבוחן בהנהגת האדם

וכלל יכלול האדם לעצמו, אשר דרך קלה וברורה היא לבחון מניין בא הרגש מסוים, אם מצד הקדושה או מיצר הרע: אם מביא הדבר להוספה בקיום התורה ומצוותי, אות היא כי בא הדבר מצד הקדושה, אך אם גורם ההרגש למסקנה שהיא היפך האמת ודעת תורה, בוודאי עצת היצר היא (וראה לוח "היום יום" כג סיון, שהבחינה לכל עניין הוא המעשה בפועל).

וכמו כן בנידון דידן, שהשקפתו על מעשי זולתו מביאתו לכך שהוא בעצמו אינו לומד בחיות בהיפך מהוראת חז"ל "לעולם יעסוק אדם" וכו', וכמו כן מביט על חברו בעין הביקורת בניגוד להלכה "והוי דן את כל האדם לכף זכות" (אבות פ"א מ"ו). וממילא סימן ברור הוא שטענותיו על הזולת הן עצת היצר המחפש להחטיאו, כי הבחינה לכל עניין בעבודת האדם, היא, המעשים הנגזרים כתוצאה מאותה הדרך שנוקט בה.